

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРИ ПРИЛАГАНЕТО НА НОВАТА КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ

Кирил Башикарров

Докторант към катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС
e-mail: k.bashikarov@abv.bg

Ключови думи:	Резюме
<p>Концептуална рамка за финансово отчитане</p> <p>Цели на финансовото отчитане</p> <p>Качествени характеристики на полезната финансова информация</p> <p>Финансови отчети и отчитащо се предприятие</p> <p>Елементи на финансовите отчети</p> <p>Признаване и отписване</p> <p>Оценяване</p> <p>Представяне и оповестяване и Концепции за капитала и поддържането на капитала</p>	<p>На 29 март 2018 г. е публикувана ревизирана Концептуална рамка за финансово отчитане. В новата Концептуална рамка са представени някои нови концепции, актуализирани са дефинициите и критериите за признаване на активи и пасиви и са включени тълкувания на определени понятия. Ревизираната Концептуална рамка съдържа осем глави, както следва: Цели на финансовото отчитане; Качествени характеристики на полезната финансова информация; Финансови отчети и отчитащо се предприятие; Елементи на финансовите отчети; Признаване и отписване; Оценяване; Представяне и оповестяване и Концепции за капитала и поддържането на капитала.</p>

ВЪВЕДЕНИЕ

Концептуалната рамка за финансово отчитане се определя като взаимосвързана съвкупност от цели и принципни положения, чрез които се осигурява фундаментът при решаването на различни въпроси на финансово отчитане, включително за изготвянето и представянето на финансовите отчети¹.

Целта на настоящото изследване е чрез представяне на исторически обзор на процеса на разработване на нова концептуална рамка за финансово отчитане да се открият дискуссионните въпроси и да се очертаят променените постановки, които предприятията следва да възприемат при тълкуването на информацията във финансовите отчети.

¹ Мусов, М. За качествените характеристики на информацията във финансовото и управленското счетоводство, Годишник на ИДЕС, София, 2012 г., стр. 348.

Концепциите, определящи основата за изготвянето и представянето на финансовите отчети, изготвени в съответствие с МСФО, първоначално се съдържаха в *Общите положения за изготвяне и представяне на финансовите отчети (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements)*. В исторически план *Общите положения* заемат междинно положение между концептуалните изявления на САЩ и Великобритания, които са приети през 70-те и 80-те години на миналия век².

Общите положения не представляват международен счетоводен стандарт, а имат характер на ръководство, което да подпомага потребителите на финансовите отчети при интерпретиране на информацията, съдържаща се във финансовите отчети. *Общите положения* представят разяснения по въпросите за: *целта на финансовите отчети; качествените характеристики, които определят полезността на информацията във финансовите отчети; дефинирането, признаването и оценяването на елементите на финансовите отчети и концепциите за капитала и поддържането на капитала.*

От друга страна, в периода ноември 1978 г. – февруари 2000 г. Съветът по финансово-счетоводни стандарти на САЩ публикува концептуални изявления (FASB Concepts Statements) относно целите, качествените характеристики и правилата, които определят признаването, оценяването и представянето на икономическите явления във финансовите отчети, изготвени в съответствие с АОСП³.

Дори и да имаха общи постановки, в много отношения двете концептуални рамки се различаваха⁴. Ето защо необходимостта от уеднаквяване на двете концептуални рамки дойде съвсем закономерно като част от процеса на конвергенция. Освен това в резултат на непрекъснатото развитие на счетоводната практика и появата на нови отчетни обекти се налага разбирането, че съществуващите концепции за финансово отчитане не могат да отговорят на променящите се икономически условия. За достатъчно красноречив пример можем да посочим глобалната финансова и икономическа криза през 2007-2008 г., която породила големи дебати относно редица концепции за финансово отчитане. Така например битоваха сериозни дебати (някои от тях остават нерешени и до днес) относно липсата на достатъчно надежден метод за определяне на справедливата стойност. Редица икономисти подкрепиха тезата, че слабостите при прилагането на модела за справедлива стойност при оценяване на финансовите инструменти са един от факторите, довели до дестабилизация на финансовата система, а след това и до световната икономическа криза.

Счита се, че разработването на обща рамка от концепции за финансово отчитане ще улесни прилагането на професионални преценки в условията на

² Общите положения са одобрени от Комитета по Международни счетоводни стандарти (IASB Board) през април 1989 г. за публикуване през юли 1989 г. и са приети от СМСС през април 2001 г.

³ FASB – Concept Statements, <https://www.fasb.org>

⁴ Двете рамки се различаваха по отношение на значението, което отдаваха на качествените характеристики на счетоводната информация. В рамката на СМСС (Общите положения) не се даваше приоритет на качествените характеристики „уместност“ и „надеждност“, докато в концептуалните изявления на СФСС на САЩ „уместността“ и „надеждността“ се считаха за основни характеристики на информацията във финансовия отчет.

принципно-базирани счетоводни стандарти. Като в крайна сметка целта е да се постигне повишаване доверието на потребителите на финансова информация с оглед насърчаване финансовата стабилност на капиталовите пазари и намаляване разходите за капитал в националните икономики⁵.

1. Исторически преглед на процеса на разработване на концептуална рамка

Процесът по разработването на нова концептуална рамка започва през 2004 г., когато СМСС и СФСС на САЩ инициират съвместен проект за преразглеждане на концептуалните им рамки⁶. Съвместният проект включва осем фази: *цели и качествени характеристики (objectives and qualitative characteristics); определения за елементи, признаване и отписване (definitions of elements, recognition and derecognition); оценка (measurement); концепция за отчитащото се предприятие (reporting entity concept); обхват на финансовото отчитане, представяне и оповестяване (boundaries of financial reporting, presentation and disclosure); цел и статут на рамката (purpose and status of the framework); приложение на рамката от предприятия с нестопанска цел (application of the framework to not-for-profit entities) и оставащи въпроси, ако има такива (remaining issues, if any).*

С публикувания **Проект за обсъждане през 2008 г.** са предложени изменения по въпросите за целите и качествените характеристики (първа фаза от съвместния проект)⁷. При формулиране на целта на финансовото отчитане в *Проекта за обсъждане* (глава първа) в сравнение с *Общите положения* се акцентира в по-голяма степен на информационните потребности на инвеститори (настоящи и потенциални), заемодатели и други кредитори в качеството им на доставчици на капитал (capital providers). Същите са определени за основни потребители на информация от финансовите отчети⁸. Считаме предложената промяна като положителна, тъй като именно потребностите на инвеститорите определят главните изисквания към съдържанието на финансовите отчети. Също така в първа глава на проекта е отделено внимание на постановките за полезността на информацията при вземане на решения (decision-usefulness). Целта на финансовото отчитане е представена в две направления – осигуряване на информация за оценка на възможностите на предприятието да генерира парични

⁵ Мусов, М. За качествените характеристики на информацията във финансовото и управленското счетоводство, стр. 349.

⁶ Процесът по изпълнение на проекта включва: публикуване на Дискусионен документ (Discussion paper) за обсъждане; обобщаване на получените коментари по дискусияния документ и издаване на проект за обсъждане (Exposure draft); вземане на решение на база събраните коментари по проекта за обсъждане и публикуване на окончателната версия на документа.

⁷ EXPOSURE DRAFT: An improved Conceptual Framework for Financial Reporting: Chapter 1: The Objective of Financial Reporting Chapter 2: Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information, 2008. (www.iasb.org).

⁸ Съгласно *Общите положения* при определяне целите на финансовите отчети се вземат предвид информационните потребности на така наречените външни потребители – инвеститори, наети лица, заемодатели, доставчици и други търговски кредитори, клиенти, правителства и техните агенции и обществеността.

потоци (cash flow prospects) и за оценка на резултатите от дейността на ръководството (stewardship)⁹.

Във втора глава на *Проекта за обсъждане* (2008) се предлага въвеждане на йерархия на качествените характеристики на информацията, съдържаща се във финансовите отчети¹⁰. Уместността и достоверното представяне са изведени като фундаментални качествени характеристики. Уместността се разбира като способност на финансовата информация да повлияе на вземането на решения с оглед на нейната прогностична и/или потвърждаваща стойност¹¹. Достоверното представяне предполага финансовата информация да бъде представена пълно, неутрално и да не съдържа грешки. Тази характеристика на информацията в известна степен припокрива изискването за надеждност на информацията, което е изключено от качествените характеристики. Главният мотив за изключване на „надеждността“ като качествена характеристика е постигането на по-голяма яснота за потребителите на финансовите отчети. Като качествени характеристики, повишаващи полезността на информацията, са представени следните четири характеристики: *сравнимост; проверимост; своєвременност и разбираемост*. Целта на предложените промени е формирането на концептуално ново разбиране за съдържанието на финансовите отчети с оглед удовлетворяване информационните потребности на основните потребители на финансова информация¹².

През 2008 г. е публикуван **Дискусионен документ „Предварителни виждания за подобрения на Концептуалната рамка за финансово отчитане: отчитащо се предприятие“**¹³ (четвърта фаза от съвместния проект). В документа са представени първоначалните виждания на СМСС и на СФСС на САЩ по въпросите за: *концепцията за отчитащото се предприятие; група на отчитащото се предприятие; финансово отчитане на предприятието майка и въпроси за контрола*. След обработване на получените коментари по дискусияния документ през 2010 г. е издаден **Проект за обсъждане „Концептуална рамка за финансово отчитане: отчитащо се предприятие“**¹⁴. Отчитащото се предприятие е определено като ограничена област от икономически дейности, информацията за която може да бъде полезна на настоящи и потенциални инвеститори, заемодатели и други кредитори, които не могат директно да получат необходимата им информация, за да вземат решения относно предоставянето на ресурси на предприятието и за да оценят доколко управлението и ръководството са използвали ефективно и ефикасно предоставените ресурси¹⁵. В проекта се съдържат текстове и за определянето на

⁹ Подобни текстове се съдържаха и в *Общите положения* (виж пар. 12 и 14 на Общите положения).

¹⁰ Общите положения разглеждаха четири качествени характеристики на информацията: разбираемост; уместност; надеждност и сравнимост.

¹¹ Съдържанието на характеристиката „уместност“ е повлияно от текстовете, съдържащи се в концептуалните изявления, издадени от СФСС на САЩ.

¹² Божков, В. Подобряване и конвергенция на концептуалните основи на финансовите отчети с общо предназначение (по Международните стандарти за финансово отчитане), сп. ИДЕС, бр. 7, 2010, стр. 16.

¹³ DISCUSSION PAPER: Preliminary Views on an improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Reporting Entity. 2008. (www.iasb.org).

¹⁴ EXPOSURE DRAFT: Conceptual Framework for Financial Reporting: The Reporting Entity, 2010.

¹⁵ Пак там, пар. RE2.

т.нар. консолидирана група. Приема се, че едно предприятие (предприятие майка) контролира друго предприятие (дъщерно), когато има властта (пряко или непряко) да управлява дейностите на другото предприятие с цел получаването на ползи (или за ограничаване на загуби). По този начин, при дефинирането на понятието контрол, стандартизиращите органи стигат до извода, че контролът се определя не само на база упражняването на власт, но и включва способността да се получат изгоди от тази власт.

През септември 2010 г. СМСС и СФСС на САЩ издадоха две глави от ревизираната концептуална рамка¹⁶: глава 1 „Цели на финансовото отчитане“ и глава 3 „Качествени характеристики на полезната финансова информация“, които влязоха в сила от момента на своето публикуване. Така беше завършена първа фаза от съвместния проект между стандартизиращите органи. През 2010 г. СМСС и СФСС на САЩ временно преустановиха работата си по съвместния проект за актуализация на Концептуалната рамка.

2. Дискусионни въпроси и перспективи пред Концептуалната рамка за финансово отчитане

През 2012 г. СМСС самостоятелно (без СФСС на САЩ) поднови работата си и през юли 2013 г. беше публикуван **Дискусионен документ „Преглед на Концептуалната рамка за финансово отчитане“**¹⁷, в който са обобщени най-важните области от извършената към този момент работа. Този документ е първата стъпка към издаването на ревизирана концептуална рамка. Предложени са следните съществени промени към Концептуалната рамка (2010):

- преразглеждане на основната цел на концептуалната рамка;
- преработени са текстовете, свързани с дефинирането на активите и пасивите;
- добавени са допълнителни насоки относно прилагането на определенията за активи и пасиви;
- променени са постановките за признаването на активи и пасиви;
- добавени са пояснения за отписването на активи и пасиви;
- представени са насоки относно разграничаването на пасивите и елементите на собствения капитал;
- добавен е нов раздел относно концепциите за оценъчни бази в счетоводството;
- включен е нов раздел за представянето и оповестяването на финансова информация;
- добавени са принципи за разграничаване на печалбата или загубата от другия всеобхватен доход.

¹⁶ The Conceptual Framework for Financial Reporting 2010, (www.iasb.org).

¹⁷ DISCUSSION PAPER DP/2013/1 A review of the Conceptual Framework for Financial Reporting.

Освен посочените по-горе области, за които са предложени редица промени, е добавен допълнителен раздел за други въпроси, които могат да окажат влияние върху финансовото отчитане.

На 28 май 2015 г. СМСС публикува **проект на предложение**, в което се предлагат промени в Концептуалната рамка (2010)¹⁸. Проектът на концептуална рамка включва въведение, осем глави и две приложения, както следва: въведение; цел на финансовото отчитане с общо предназначение; качествени характеристики на полезната финансова информация; финансови отчети и отчитащо се предприятие; елементи на финансовите отчети; признаване и отписване; оценяване; представяне и оповестяване; концепции за капитала и неговото поддържане и приложения. Основната цел на концептуалната рамка е да подпомага СМСС при разработването и преразглеждането на МСФО.

Първата и втората глава по същество нямат съществени промени спрямо издадените през 2010 г. По отношение на целта на финансовото отчитане (първа глава) са добавени някои текстове, с които се цели да се отдаде по-голямо значение на предназначението на информацията като необходима за оценяване резултатите от дейността (стопанисване на ресурсите) на ръководството на предприятието.

Принципът на предпазливост

Във втора глава СМСС предлага да се въведе отново принципът на предпазливост¹⁹. Като аргументи за това са посочени²⁰:

- в редица счетоводни стандарти се съдържат постановки за счетоводно третиране, които изискват упражняване на предпазливост. Ето защо е важно да се обясни предпазливостта в Концептуалната рамка с оглед нейното последователно прилагане;
- чрез прилагането на принципа за предпазливост може да се противодейства на присъщата за мениджмънта склонност за представяне на по-оптимистични резултати от дейността;

¹⁸ IASB, 2015. Exposure Draft ED/2015/3 – Conceptual Framework for Financial Reporting.

¹⁹ През 2013 г. Европейската консултативна група за финансова отчетност (EFRAG) и националните счетоводни регулаторни органи на Франция, Германия, Италия и Великобритания публикуваха бюлетин относно прилагането на принципа за предпазливост. В бюлетина са обобщени съществуващите виждания към онзи момент за ролята на предпазливостта във финансовото отчитане. От една страна се счита, че предпазливостта може да предотврати признаването на нереализирани печалби чрез по-ранното отразяване на всички предполагаеми рискове във финансовите отчети. От друга страна има критици, които определят предпазливостта като средство за управление на печалбата (earnings management). По-конкретно те твърдят, че прилагането на принципа за предпазливост осигурява възможности за изкуствено „изглаждане“ на доходите, като умишлено се подценяват печалби през един период, за да се създаде буфер и да се замаскират загуби през друг период. Това разнообразие от възгледи и спорни въпроси поражда необходимост от включването на принципа за предпазливост при разглеждане на въпросите за признаване, оценяване, представяне и оповестяване в процеса на актуализиране на Концептуалната рамка. (EFRAG, Getting a Better Framework, Prudence bulletin, 2013, www.efrag.org).

²⁰ Basis for Conclusions, Exposure Draft ED/2015/3, paragraph BC.2.5.

- инвеститорите са по-чувствителни към риска от надценяване, отколкото към риска от подценяване, а чрез предпазливостта може да се реагира на този риск;
- счита се, че в някои случаи формите на консерватизъм могат да повлияят на финансовото отчитане. Освен това има различни виждания за това какви форми на консерватизъм, при какви случаи и защо се прилагат;
- упражняването на предпазливост спомага за намаляване на моралния риск чрез съгласуване интересите на акционери и мениджъри;
- финансовата криза доказва необходимостта от прилагане на принципа за предпазливост при изготвянето на прогнози.

В *Проекта за обсъждане (2015)* предпазливостта се определя като процес на упражняване на повишено внимание при вземане на решения в условията на несигурност. Освен това се посочва, че принципът за предпазливост може да помогне за спазване на изискването за неутралност при прилагане на счетоводната политика. В проекта СМСС споделя виждането, че прилагането на принципа на предпазливост произтича от необходимостта от упражняване на разумни преценки в условията на несигурност, но без да се отдава по-голямо значение на предпазливостта при вземането на решения, свързани с печалби и активи, в сравнение с решения, касаещи загуби и пасиви, т. нар. „предпазливо благоразумие“ (cautious prudence). От друга страна, някои смятат, че предпазливостта предполага загубите да се признават на по-ранен етап от печалбите, т.нар. „асиметрична предпазливост“ (asymmetric prudence), като се изискват по-убедителни доказателства при признаването на печалби (или активи) отколкото при признаването на загуби (или пасиви). Такъв подход е приложен в много от съществуващите стандарти, например МСС 37 *Провизии, условни пасиви и условни активи* съдържа различни изисквания за признаване на условни пасиви и условни активи. Независимо от това СМСС не счита, че асиметричната предпазливост следва да бъде необходима характеристика на полезната финансова информация.

Принципът на предпазливост е заложен и в новия модел за обезценка, базиращ се на „очакваните загуби“, в МСФО 9 *Финансови инструменти*. Стандартът изисква предприятието да признае очаквани кредитни загуби, дори да не са възникнали обективни доказателства за възникване на загуба. Този модел е насочен към бъдещето, защото води до по-ранното признаване на кредитни загуби²¹. С приемането на новия модел за обезценка се цели да се преодолеят недостатъците на модела на „понесените загуби“, възприет в МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване*, при който кредитни загуби се признават единствено при наличието на обективно доказателство за обезценка.

²¹ Моделът за обезценка в МСФО 9 има за цел да преодолее недостатъците на МСС 39 и да предостави уместна за потребителите информация за размера, момента на възникване и степента на несигурност на бъдещите парични потоци на предприятията (МСФО 9, пар. ОЗ 5.83).

Концепцията за бизнес модела на предприятието

С важно практическо значение е разглеждането на въпроса за бизнес модела на предприятието. Концепцията за бизнес модела на предприятието се появява за първи път в счетоводните стандарти, в разработвания МСФО 9 *Финансови инструменти* през 2009 г. В новата концептуална рамка се защитава тезата, че отчетният процес трябва да следва бизнес модела на предприятието. СМСС използва термина „бизнес дейности“ (business activities).

В специализираната литература няма единно схващане за дефинирането на термина „бизнес модел“ на предприятието. Главно той се свързва със стопанската дейност на предприятието и с процеса по създаване на продукти и услуги. Някои автори подчертават, че макар и да има връзка между понятията бизнес модел, бизнес цели, бизнес стратегии, корпоративен мениджмънт, управленски намерения, не следва да се търси еднозначност между тях²². Споделя се виждането, че когато финансовото отчитане следва бизнес модела на предприятието, е възможно да се приеме, че едни и същи обекти и сделки може да се третират от различните предприятия по различен начин, дори и те да са от един отрасъл, в резултат на това, че имат различен бизнес модел. Ето защо е възможно един отчетен обект да се признае за актив от дадено предприятие, а друго да не може да го признае за актив или дори да не подлежи на счетоводно отчитане. Последното твърдение може да наруши изискването за съпоставимост на публичната отчетна информация.

Концепцията за бизнес модела е залегнала и в новия МСФО 9 *Финансови инструменти*²³. Стандартът свързва бизнес модела с начина, по който предприятието управлява своите финансови активи, за да генерира парични потоци – чрез събиране на договорни парични потоци, продажба на финансови активи или и двете²⁴. Бизнес моделът следва да бъде определен на ниво, което отразява начина, по който финансовите активи се управляват, за да се постигне определена бизнес цел. МСФО 9 допуска предприятието да има повече от един бизнес модел за управление на своите финансови инструменти. Бизнес моделът може да бъде наблюдаван чрез дейностите, които предприятието осъществява, за да постигне определената бизнес цел.

Качествени характеристики на полезната финансова информация

Уместността и достоверното представяне се запазват като фундаментални качествени характеристики на полезната финансова информация. Освен това в проекта на концептуална рамка се подчертава, че когато информацията отговаря на изискването за достоверно представяне, се предоставя информация за същността на даден икономически феномен, вместо да се описва

²² Филипова, Ф. Предизвикателства пред счетоводната професия и нейната променяща се роля, Международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, Икономически университет, Варна, 2015.

²³ МСФО 9 *Финансови инструменти* е приет за приложение в ЕС с Регламент № 2067/2016 на Комисията от 22 ноември 2016 г.

²⁴ МСФО 9, Б4.1.2А.

неговата правна форма или обратното, когато информацията характеризира само правната форма на дадено икономическо явление, която се различава от неговата икономическа същност, не е спазено изискването за достоверно представяне.

Финансови отчети и отчитащо се предприятие

Третата глава разглежда ролята на финансовите отчети и дава насоки за дефиниране на отчитащото се предприятие. Пояснено е, че финансовите отчети се изготвят от гледна точка на предприятието като самостоятелна отчетна единица, а не от перспективата на всяка отделна група инвеститори, заемодатели и други кредитори. Отчитащото се предприятие е определено като предприятие, което избира или е задължено да изготвя финансови отчети с общо предназначение. Отбелязано е, че не е задължително отчитащото се предприятие да е юридическо лице, а може да включва част от предприятие или две или повече предприятия.

Дефиниране на елементите на финансовите отчети

В четвъртата глава са представени дефинициите за елементите на финансовите отчети – активи, пасиви, собствен капитал, доходи и разходи. Проектът на концептуална рамка предлага промени, които биха повлияли на дефинициите за активи и пасиви. По-конкретно в проекта се предлага да се замени понятието „очаквани икономически изгоди“ с понятието „потенциал за получаване на икономически изгоди“. Въвежда се дефиниция за икономически ресурс, който се определя като „право“ с цел по-тясното съгласуване на дефинициите за актив и пасив²⁵. По повод предложението за промяна в дефиницията за актив са се обособили различни виждания. Някои считат, че следва да се запази предишната дефиниция за актив, тъй като промяната предполага разширяване обхвата на активите, което може да доведе до признаване като активи на повече позиции, които са несигурни, малко вероятни или трудни за оценяване с оглед на презумпцията, че активите трябва да се признаят, дори и да не се очакват входящи икономически изгоди²⁶. Освен това като аргумент против новата дефиниция за актив се посочва, че разбирането за „потенциал“ може да бъде нееднозначно и да доведе до субективно третиране. От друга страна, според привържениците на новата дефиниция за актив, критерият „очаквани икономически изгоди“ много често е свързан с определянето на праг на вероятност и степен на несигурност. Същите считат, че несигурността по-скоро следва да се разглежда в критериите за признаване и оценяване вместо в дефиницията за актив. Освен това предишната дефиниция за актив изключваше много позиции, които са очевидни активи, като например закупени опции и някои застрахователни договори²⁷. От своя страна СМСС споделя виждането, че

²⁵ Активът се определя като икономически ресурс, контролиран от предприятието в резултат на минали събития. Пасивът представлява настоящо задължение на предприятието за прехвърляне на икономически ресурс в резултат на минали събития. Икономическият ресурс е право, което съдържа потенциал за получаване на икономически изгоди

²⁶ Basis for Conclusions, Exposure Draft ED/2015/3, paragraph BC4.12.

²⁷ Пак там, paragraph BC4.14.

промяната в дефиницията няма да разшири обхвата на активите, тъй като възприетият нов подход за определяне на активи е обоснован от съществуващата практика за прилагане на дефиницията в последните години.

Добавени са насоки и за понятията „право“ и „контрол“²⁸. Контролът се определя като способността да се ръководи използването на икономическия ресурс и получаването на икономически изгоди, произтичащи от него. Към представената дефиниция за контрол беше отправено предложение за включване на постановки относно „рисковете и изгодите от собствеността“. От своя страна СМСС отбелязва, че концепцията за рисковете и изгодите е представена като аспект (индикатор) на контрола в някои от последно появилите се счетоводни стандарти, а в Концептуалната рамка е необходимо само в общи линии да се поясни за връзката между двете понятия²⁹. Затова в *Проект за обсъждане (2015)* е посочено, че излагането на риск от значителни промени в сумата на икономическите изгоди от използването на даден икономически ресурс означава, че предприятието контролира ресурса и това е единственият фактор, който следва да се разглежда при цялостната оценка на контрола.

По отношение на определението за пасив СМСС отбелязва, че в проекта за обсъждане не се съдържат съществени промени в дефиницията за пасив, с които да се цели решаването на въпроси, които възникват при класифицирането на инструменти с характеристики на собствен капитал и пасиви. Вместо това се посочва, че тези въпроси ще бъдат разгледани в отделен проект за финансови инструменти с характеристики на собствен капитал. Затова в проекта са добавени само насоки относно понятието „настоящо задължение“ при дефинирането на пасивите. Посочва се, че предприятието има настоящо задължение за прехвърляне на икономически ресурс, ако няма възможност да избегне прехвърлянето и задължението е възникнало в резултат на минали събития.

При дефинирането на приходите и разходите СМСС счита, че ще бъде запазен подходът за определянето им на база промените в активите и пасивите. Също така е предложена дефиниция на понятието „единица на отчитане“ (unit of account), която е определена като група от права или група от задължения, или група от права и задължения, към които се прилагат изискванията за признаване и оценяване.

²⁸ Правата, които представляват икономически ресурси, могат да произтичат от: *договор или закон; конструктивно задължение и други, които не са достъпни за всички страни (ноу-хау)*.

²⁹ Съгласно МСФО 10 *Консолидирани финансови отчети* инвеститорът контролира предприятието, в което е инвестирано, когато е изложен на или има права върху променливата възвръщаемост от неговото участие в предприятието, в което е инвестирано, и има възможност да окаже въздействие върху тази възвръщаемост посредством своите правомощия в предприятието, в което е инвестирано. В МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти* като индикатор за прехвърляне на контрола върху даден актив (условие за признаване на приход) е посочено прехвърлянето на значителните рискове и ползи от собствеността върху актива или прехвърлянето към клиента на значителните рискове и ползи може да показва, че той е получил възможност да ръководи използването и да получава по същество всички останали ползи от актива.

Признаване и отписване на елементите на финансовите отчети

Пета глава от *Проекта за обсъждане (2015)* е посветена на процесите на признаване и отписване. Признаването се определя като процес на включване в отчета за финансовото състояние (statement of financial position) или в отчета/ите за финансовите резултати (statement(s) of financial performance) на позиция, която отговаря на дефиницията за елемент³⁰. Проектът за концептуална рамка предлага нов подход за признаване на отчетните обекти в съответствие с качествените характеристики на финансовата информация. Активите и пасивите (и всички свързани с тях приходи, разходи и промени в собствения капитал) следва да бъдат признати, ако това признаване предоставя на потребителите на финансови отчети:

- а) уместна информация за актива или пасива и за всички приходи, разходи или промени в собствения капитал;
- б) достоверно представяне на актива или пасива и на всички приходи, разходи или промени в собствения капитал и
- в) ползите от информацията превишават разходите за нейното осигуряване.

За сравнение в *Общите положения* бяха посочени два критерия за признаване: (1) *вероятност за входящ (изходящ) паричен поток* и (2) *възможност за надеждна оценка на съответната позиция*. Като аргумент за необходимостта от разработване на нов подход за признаване на елементите на финансовите отчети СМСС посочва някои проблемни области, произтичащи от съществуващите критерии за признаване.

На първо място, критиките към предишния подход за признаване са насочени към критерия „*вероятност за входящ (изходящ) паричен поток*“³¹. Счита се, че прилагането на този критерий предполага използването на различни прагове за вероятност, което показва липса на последователност при употребата му. Освен това има виждане, че използването на критерий за признаване на база вероятност може да доведе до признаването на печалба от сделка, когато не е възникнала икономическата изгода³². Например в замяна на получаване на пари в брой предприятие поема задължение да заплати фиксирана сума, ако в бъдеще има малка вероятност да се случи определено събитие. Ако изтичането на икономическите ползи не се счита за вероятно, предприятието ще признае незабавна печалба, когато получи паричните средства. Вторият критерий за признаване – *възможност за надеждна оценка*, също е подложен на критики³³. Привържениците на новия подход за признаване считат, че използването на критерия за надеждна оценка може да доведе до объркване, тъй като

³⁰ За сравнение в Концептуалната рамка за финансово отчитане, публикувана през 2010 г. (оставащият текст от Основни положения за изготвяне и представяне на финансови отчети (1989 г.), се употребяват понятията баланс (balance sheet) и отчет за доходите (income statement).

³¹ Концепцията за вероятност отчита несигурността, която е характерна за заобикалящата среда, в която функционира предприятието. Като критерий за признаване концепцията изисква оценката на степента на несигурност, свързана с потока на бъдещи икономически изгоди, да се прави на база на доказателства, съществуващи към датата на изготвяне на финансовия отчет.

³² Basis for Conclusions, Exposure Draft ED/2015/3, paragraph BC.5.9.

³³ Критерият за надеждно оценяване предполага дадена позиция да има цена на придобиване или стойност, която може да бъде оценена надеждно.

надеждността вече не се счита за качествена характеристика на полезната финансова информация.

Представеният в *Проекта за обсъждане (2015)* нов подход за признаване на база качествените характеристики на полезната финансова информация също е обект на дискусии. Някои смятат, че този подход ще доведе до разширяване обхвата на активите и пасивите, които предприятията могат да признаят във финансовите си отчети. Също така има виждане, че предприятието трябва да признае всичките си активи и пасиви, като това ще повиши пълнотата, сравнимостта, последователността и концептуалната цялост на финансовото отчитане³⁴. От друга страна, все повече привърженици приемат тезата, че не е нито уместно, нито възможно предприятието да признае всички свои активи и пасиви и че признаването трябва да става единствено когато съществуват ясни доказателства, че това признаване ще осигури уместно и достоверно представяне. В крайна сметка СМСС определя предложения подход за признаване като балансиран, защото освен че не възприема идеята за признаване на всички активи и пасиви, новият подход не включва и строги критерии за признаване. Стремещът на стандартизиращия орган при разработване на тази глава от Концептуалната рамка е както да се определят критерии за признаване, основани на качествените характеристики, така и да се очертаят главните фактори при вземане на решение за признаване.

В тази глава са посочени някои случаи, в които не могат да бъдат изпълнени критериите за признаване, а именно: (а) ако не е сигурно дали даден актив съществува, или може да се отдели от репутацията, или дали съществува пасив; (б) ако съществува актив или пасив, но вероятността за входящ или изходящ поток от икономически ползи е малка и (в) ако има възможност за оценка на даден актив или пасив, но нивото на несигурност на оценяването е толкова високо, че не може да се удовлетвори критерият за предоставяне на уместна информация за потребителите. Освен посочените ситуации могат да възникнат и други условия, които да повлияят на изискването за уместно представяне. Затова в проекта изрично е отбелязано, че решението дали признаването ще предостави уместна информация на потребителите е въпрос на професионална преценка.

В *Общите положения* липсваха текстове, които да третират процеса на отписване на елементи на финансовите отчети. Вместо това отделни счетоводни стандарти са възприели различни подходи за отписване³⁵. В *Проекта за обсъждане (2015)* СМСС определя процеса на отписване (derecognition) като

³⁴ Basis for Conclusions, Exposure Draft ED/2015/3, paragraph BC.5.14.

³⁵ В МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване* (действащ към момента на обсъждане на проекта за актуализиране на Концептуалната рамка) при отписване на финансовите активи беше възприета концепцията за прехвърляне на рисковете и изгодите. Съгласно пар. 20 от МСС 39, когато предприятието прехвърли финансов актив, то следва да оцени степента, до която ще се запазят рисковете и изгодите от собствеността върху финансовия актив. Прехвърлянето на всички значителни рискове и изгоди от собствеността е критерий за отписване на финансовия актив. Освен това е пояснено, че ако предприятието нито прехвърля, нито запазва в значителна степен всички рискове и изгоди от собствеността върху финансовия актив, следва да се направи преценка дали предприятието е запазило контрола върху финансовия актив, като: (1) ако предприятието не е запазило контрол, то следва да отпише финансовия актив и (2) ако предприятието е запазило контрола, то продължава да признава финансовия актив до степента на продължаващото му участие във финансовия актив.

изключване на цял или част от признат през предходен период актив или пасив от отчета за финансовото състояние на предприятието. С новите изисквания за отписване се цели да се осигури достоверно представяне на: (1) всички активи и пасиви, които остават в предприятието след сделката или събитието, което е довело до отписване, и (2) промените в активите и пасивите на предприятието в резултат на сделката или друго събитие³⁶. Моментът на отписване на активите обикновено съвпада с момента, когато предприятието загубва контрола върху актива. Съответно предприятието отписва пасив от отчета за финансовото състояние, когато вече не притежава настоящо задължение за уреждане на признат през предходен период пасив. Независимо от това в проекта като обект на дискусии са представени два подхода за отписване, когато предприятието запазва участие в актива или пасива: (1) подход, основан на прехвърляне на контрола, и (2) подход, основан на прехвърляне на рисковете и изгодите. В процеса на дискусия са се обособили различни виждания. Някои предпочитат единствено подхода, основан на прехвърляне на контрола (рисковете и изгодите могат да бъдат индикатор за контрол), а други – само подхода, основан на прехвърляне на рисковете и изгодите. Освен това има и виждане за посочване и на двата подхода в Концептуалната рамка, като бъде пояснено кога трябва да се прилага всеки от тях. В крайна сметка стандартизиращият орган приема тезата, че нито един от двата подхода не може да предостави най-ползвателната информация във всички ситуации. Затова е заключено, че когато предприятието запази участие в актива или пасива, СМСС трябва да определи, при разработване на конкретни счетоводни стандарти, начина, по който предприятието ще третира промените в резултат на сделката по отписване. В тази глава от проекта са включени постановки за третиране на ситуации, в които е налице промяна на договор³⁷.

Оценяване и оценъчни бази

В шеста глава от проекта за концептуална рамка са разгледани: (а) оценъчните бази и информацията, която предоставят; (б) факторите, които обуславят избора на оценъчна база; (в) условията, при които използването на повече от една оценъчна база осигурява уместна информация и (г) оценяването на собствения капитал. Оценъчните бази са представени в две групи: историческа цена и текуща стойност. Историческата цена се основава на информация за сделката или събитието, в резултат на което е възникнал оценяваният обект (активи, пасиви, доходи и разходи). Главният недостатък на историческата цена е, че не отразява промените в цените. От друга страна, чрез историческата цена се отчитат промени, произтичащи от използването или обезценката на активите, или от уреждането на пасивите.

³⁶ В *Проекта за обсъждане (2015)* е посочено, че когато двете цели са в противоречие една с друга, отписването може да осигури достоверно представяне само ако е подкрепено с отделно представяне или оповестяване в пояснителните приложения към финансовия отчет.

³⁷ Промяна в даден договор е налице, когато възникне едно или и двете от следните условия: (1) намаляване или премахване на съществуващи права и задължения и (2) добавяне на нови права и задължения.

За разлика от историческата цена, текущата стойност се основава на актуална информация, която отразява условията към датата на оценяване. Оценките, базирани на текущата стойност, включват: справедлива стойност и стойност в употреба за активите и стойност на уреждане за пасивите. В проекта на концептуална рамка е пояснено, че разграничителен критерий между двете групи оценки, базирани на текущата стойност, е перспективата за условията към датата на оценяване. Справедливата стойност отразява перспективата на пазарните участници, което означава, че оценяването на актива или пасива се основава на същите предположения, които пазарните участници биха използвали при определяне на цената на актива или пасива, в случай че действат в своя максимална икономическа изгода. За разлика от справедливата стойност, стойността в употреба и стойността на уреждане са стойности, специфични за предприятието.

Стойността в употреба е настоящата стойност на паричните потоци, които предприятието очаква да получи в резултат на продължаващото използване на актива и от освобождаването в крайна сметка от него. Стойността на уреждане е настоящата стойност на паричните потоци, които се очаква да бъдат необходими за уреждане на пасивите. Стойността в употреба и стойността на уреждане не могат да се наблюдават директно и се определят чрез техники за оценяване на база на паричните потоци. Принципно тези оценъчни бази отразяват същите фактори, които са характерни и за справедливата стойност, но различното е, че се основават на предположения, специфични за предприятието, вместо на допускания на пазарните участници.

Понякога, с оглед предоставянето на по-уместна информация за потребителите на финансови отчети, е възможно да се използва повече от една оценъчна база. Счита се, че използването на смесен (хибриден) модел на оценка може да осигури по-уместна информация за потребителите на финансовите отчети. В проекта са посочени ситуации, при които за даден актив или пасив в отчета за финансовото състояние и свързаните приходи и разходи в отчета/ите за финансовите резултати се прилага една оценъчна база и се оповестява друга оценка в пояснителните бележки към финансовите отчети. Също така е възможно да съществува ситуация, при която за актив или пасив в отчета за финансовото състояние се използва текущата стойност и при оценяването на свързаните приходи и разходи в отчета за печалбата или загубата се използва друга оценъчна база. В тези случаи общите приходи или общите разходи, произтичащи от промяна в текущата стойност в отчета за финансовото състояние, се разделят на два компонента: (1) в отчета за печалбата или загубата се признават приходи или разходи, които са оценени с оценъчната база, избрана за този отчет, и (2) в другия всеобхватен доход се признават останалите приходи или разходи.

Представяне и оповестяване на информацията във финансовите отчети

В седма глава на проекта за концептуална рамка са разгледани концепциите, които определят каква информация е включена във финансовите отчети и как тази информация следва да бъде представена и оповестена. Посочено е, че

финансовите отчети предоставят информация за активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на предприятието, която е полезна за потребителите с оглед оценка на перспективите за бъдещи парични потоци и при оценка на резултатите от дейността на ръководството на предприятието. В проекта се предвижда включване на прогнозна информация за вероятни или евентуални бъдещи сделки и събития във финансовите отчети само ако тази информация е уместна за разбирането на елементите на финансовите отчети. В тази глава са предложени разяснения относно ефикасността и ефективността на представянето и оповестяването във финансовия отчет. Приема се тезата, че ефикасността и ефективността на представената или оповестената във финансовите отчети информация подобряват нейната уместност и допринасят за по-достоверно представяне на елементите на финансовите отчети.

Отчетът за всеобхватния доход е представен като отчет за финансовите резултати, като в проекта не се конкретизира дали отчетът може да се състои от единен отчет за всеобхватния доход или от два отчета (отчет, показващ компонентите на печалбата или загубата, и втори отчет, показващ компонентите на друг всеобхватен доход). Освен това в проекта е подчертано, че разделът за печалбата или загубата е основен източник на информация за определяне на финансовите резултати от дейността на предприятието за периода. Поради това се защитава презумпцията, че всички доходи и всички разходи ще бъдат включени в отчета за печалбата или загубата. Съответно има доходи или разходи, които могат да бъдат отчитани извън отчета за печалбата или загубата и признати в другия всеобхватен доход само ако: (1) тези доходи или разходи са свързани с активи или пасиви, които се оценяват по текуща стойност, и (2) изключването на тези позиции от отчета за печалбата или загубата би повишило уместността на предоставената в отчета за печалбата или загубата информация за периода.

В осма глава са пренесени съществуващите постановки относно концепциите за капитала и неговото поддържане, като СМСС очаква същите да бъдат преразгледани в отделен бъдещ проект за счетоводно отчитане в условията на висока инфлация³⁸.

В началото на 2018 г. СМСС финализира работата по обсъждането на Проекта за Концептуална рамка от 2015 г. и новата Концептуална рамка беше публикувана на 29 март 2018 г., като същата влиза в сила от момента на своето публикуване³⁹. Заедно с нея бяха публикувани Изменения към Позоваванията на Концептуалната рамка в МСФО, които влизат в сила за годишни периоди, започващи на или след 1 януари 2020 г.⁴⁰.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Процесът на обсъждане на нова концептуална рамка за финансово отчитане предлага някои съществени изменения в Концептуалната рамка от 2010 г. Голяма част от променените постановки остават дискуссионни и се очаква да създадат

³⁸ IASB, Summary of tentative decisions on the Conceptual Framework for Financial Reporting, June 2017.

³⁹ Conceptual Framework for Financial Reporting, IASB, March 2018

⁴⁰ Amendments to References to the Conceptual Framework in IFRS Standards, IASB, March 2018.

трудности при тяхното прилагане. Независимо от посочените проблемни области (например избора на оценъчна база спрямо активите и пасивите) се счита, че в основата на възприетите от стандартизиращите органи принципно-базирани счетоводни стандарти следва да стои една всеобхватна и последователна концептуална рамка.

Библиографска справка

1. Божков, В. Подобряване и конвергенция на концептуалните основи на финансовите отчети с общо предназначение (по Международните стандарти за финансово отчитане), сп. „ИДЕС“, бр. 7, 2010.
2. Мусов, М. За качествените характеристики на информацията във финансовото и управленското счетоводство, Годишник на ИДЕС, София, 2012.
3. Регламент № 2067/2016 на Комисията от 22 ноември 2016 г.
4. Филипова, Ф. Предизвикателства пред счетоводната професия и нейната променяща се роля, Международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, Варна, 2015.
5. *Amendments to References to the Conceptual Framework in IFRS Standards*, IASB, 2018
6. *Conceptual Framework for Financial Reporting*, IASB, 2010.
7. *Conceptual Framework for Financial Reporting*, IASB, 2018.
8. *Discussion Paper DP/2013/1: A review of the Conceptual Framework for Financial Reporting*, 2013.
9. *Exposure Draft ED/2015/3 – Conceptual Framework for Financial Reporting*, 2015.
10. *Exposure Draft: An improved Conceptual Framework for Financial Reporting: Chapter 1: The Objective of Financial Reporting Chapter 2: Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information*, 2008.
11. *Getting a Better Framework*, Prudence bulletin, EFRAG, 2013.
12. *Summary of tentative decisions on the Conceptual Framework for Financial Reporting*, IASB, 201

THE NEW CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR FINANCIAL REPORTING – FUTURE IMPLEMENTATION CHALLENGES

Kiril Bashikarov

PhD student at the department of “Accounting and analysis”, UNWE

e-mail: k.bashikarov@abv.bg

Key words:	Summary
<p><i>Conceptual framework for financial reporting</i></p> <p><i>The objective of financial reporting</i></p> <p><i>Qualitative characteristics of useful financial information</i></p> <p><i>Financial statements and the reporting entity</i></p> <p><i>The elements of financial statements; Recognition and derecognition; Measurement</i></p> <p><i>Presentation and disclosure and Concepts of capital and capital maintenance</i></p>	<p><i>On 29th of March 2018 the revised Conceptual Framework for Financial Reporting was published. The revised Conceptual Framework includes some new concepts, provides updated definitions and recognition criteria for assets and liabilities and clarifies some important concepts. It contains eight chapters, as follow: The objective of financial reporting; Qualitative characteristics of useful financial information; Financial statements and the reporting entity; The elements of financial statements; Recognition and derecognition; Measurement; Presentation and disclosure and Concepts of capital and capital maintenance.</i></p>